

Hävlig, ett dialektalt ord med flera betydelser

Gunvor Nilsson

Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap

Örebro universitet

In this article, I present a study of the adjective hävlig in the Swedish language, how this word has been described in dialect lexicons and in historical dictionaries, the etymology, the meanings and the uses of the word. The meanings of hävlig can be divided into three main groups: 1. able, clever (about person and animal); 2. proud, self-important (about person and animal); and 3. a) good, fine (about thing). b) not good enough. The uses of hävlig in negative sentences receive special attention, especially those used to indicate that something, in fact, is not as good as it ought to be, “not hävlig”. From a semantic point of view, I discuss how hävlig has been used for describing various qualities and conditions, good as well as bad ones, in Swedish dialects, and how it still appears in the language today.

Nyckelord: dialekt, dialektologi, hävlig, semantik

I SAOL (Svenska Akademiens ordlista över svenska språket), som baserar sitt ordurval på samtida svenskt språkbruk, redovisas i de två senaste upplagorna, från 2006 och 2015, adjektivet *hävlig* som en provinsialism med en betydelse som kan likställas med ‘bra, förträfflig’.

Hävlig är ett ord som återfinns i ett flertal svenska dialekter och som är intressant att studera särskilt ur ett semantiskt perspektiv då dess betydelse i vissa kontexter kan likställas med positiva uttryck som t.ex. ‘bra, duglig, duktig’, men som i andra sammanhang kan stå för en pejorativ innebörd motsvarande exv. ‘dryg och högmodig’.

1 Syfte och material

Då *hävlig* förekommer i flera av våra dialekter och inte sällan med olika uttalsvarianter kan det uppträda i olika skepnader som t.ex. *hävlen*, *hävlu*, *hävlug* (Dalarna), *hävligger*, *hävvlän* (Hälsingland), *hävli* (Södermanland). Någon redogörelse för eller kartläggning av olika uttalsvarianter ges inte utrymme för i den här studien som fokuserar på att undersöka sambanden mellan bruket av *hävlig* och dess betydelsevarianter i olika kontexter, sett över tid och inom olika dialektområden.

Det material som ligger till grund för ordstudien utgörs i huvudsak av ordboksartiklar från SAOB (*Ordbok över svenska språket* utgiven av Svenska Akademien), Hellquist: *Svensk etymologisk ordbok*, Rietz: *Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket*, Levander & Björklund: *Ordbok över folkmålen i övre Dalarna* (OÖD) samt *Ordbok över Finlands svenska folkmål*. Utöver detta ordboksmaterial ingår också runt tvåhundra belägg på *hävlig* som finns i ordsamlingarna vid Dialekt- och

folkminnesarkivet i Uppsala samt ett femtiotal sentida belägg som påträffats i bloggtexter av olika slag.

2 Betydelsebeskrivningar av *hävlig* i ordboksartiklar

I den betydelsebeskrivning av *hävlig* som ges i SAOB:s artikel (H 2210) är det enbart förtjänstfulla egenskaper som lyfts fram:

HÄVLIG, adj. **-are**. Adv. **-A**. (**-elig** c. 1755. **-lig** 1727-c. 1755).

[sv. dial. hävelig; avledn. av **HÄV**, adj.] (†) brukbar; hanterlig; bruklig; ss. adv.: som brukligt är, tillbörligt. SERENIUS *Eng Åkerm.* 73 (1727). **SCHULTZE** *Ordb.* 1847 (c. 1755;adj. o. adv.).

Vad som dock bör noteras i artikeln är det korstecken (†) som markerar att den beskrivna betydelsen av ordet nu (dvs. 1933, tryckåret för det tolfte bandet av SAOB) inte längre är i bruk. Emellertid omtalas i artikeln att formen *hävelig* återfinns i svenska dialekter, och att ordet är en avledning av adjektivet *häv*.

Hellquist (1980: 390 f.) beskriver i Svensk etymologisk ordbok *häv* som "ett allmänt dialektord, förtjänt att nyttjas i riksspråket" och betydelsen i äldre nysvenska förklaras med orden "präktig, duktig, stolt mm". För etymologin redovisas fornsvenskans *hæver*, duktig = isl. *hæfr*, brukbar, nyttig, no. *hæv*, nyttig, duktig, rask; av germ. *hebia*, möjlighetsadjektiv till *hava*, eg. värd att hava.

2.1 SAOB:s betydelsebeskrivning av adjektivet *häv*

För adjektivet *häv* delar SAOB (H 2187) in betydelsebeskrivningen i två huvudmoment. Det första redovisar hur *häv* använts vid omnämnande av personer, samt även någon gång om djur, medan det andra momentet redogör för hur ordet brukats för att beskriva saker.

[HÄV.adj 1.a]

a) duglig, duktig; rask; käck; äv. allmännare: präktig, förträfflig, "gäv". (*Man*) mosthe .. aff barnom och ynglinghom vpfödha forstondigha och häffua männ. L **PETRI** (*Ec.* 44 (1559). Een wacker Jomfru .., / rätt häff war hon. **PRYTZ OS DI** b (1620). (*Stridshästen*) heelt kiäk och häfwer / Gåår fram moot Fienden. **SPEGELGW** 231 (1685). Häv, HÄver, adj. Käck, hurtig, glad. **SCHULTZE** *Ordb.* 1847 (c. 1755). Sådan var denna skola, i hvilken jag icke blef just häf. **NYGÅRD** *Päivärinta Bild.* 4:154 (1887). Häf å hästrygg, snar i båt och böljor vreda, / snäll å skidor. **LINDQVIST** *Rim.* 1:357 (1902, 1907).

[HÄV.adj 1.b]

b) stolt; vanl. med nedsättande bet.: "dryg", högmodig, kaxig. Han (*ögr*) sigh så mycket häff / Moot de små Barmen, som en räff / Moot giässen **KOLMIDINUS** *Gen.* 1 b (1659). Det som var för fånigt att kunna sägas på svenska, fick, sagdt på latin, en lärd varlek och häfva later. **VRYDBERG** (1872) hos **WARBURG** *Rydbg* 1:60 (*Hon*) var så glad och häv över gubben sin! **HÖGBERG** *Storf.* 97 (1915).

Till skillnad från i artikeln *Hävlig* (H 2210) redovisas här hur *häv* brukats inte enbart för att omnämna förtjänstfulla egenskaper, så som duglig, duktig, förträfflig, utan också för att ge uttryck för nedsättande drag t.ex. dryg, högmodig och kaxig. Noteras bör också att i betydelsemoment 2, där SAOB redovisar ett antal språkprov där *häv* brukas för att beskriva saker, uppmärksammas i och med upplysningen *särsk*, dvs. särskilt, som brukas för att redovisa något som förtjänar att framhållas åtskilt från det tidigare nämnda (Lundbladh 1992: 13), nämligen bruket av *häv* i negerande satser, *inte för häv*, 'inte för bra', dvs 'dålig'.

[HÄV.adj 2]

2) om sak: användbar, duglig; bra, präktig, förträfflig; särsk. i uttr. *inte för häv*, inte för bra, inte för "rar", dålig, usel. **RISINGH LANDb** 24 (1671). Det är .. lätt at döma, huru häfva de (dvs. *skeppen*) skulle kunna vara, som en Philosophiæ Baccalaureus hade i hast låtit uptimra. **ROMAN Holbg** 267 (1746). Gästningen är inte för häf här i gården. **HÖGBERG Vred.** 1:197 (1906). Att det inte var vidare hävt jobb. **MÖRNE Väg.** 18 (1927).

Nämnas kan också att samtliga av ovan angivna betydelsevarianter, med tillhörande språkprov, även finns redovisade i Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket. Från och med 1500-talets andra årtionde (Dahlgren 1914–16), där de indelas i fyra grupper: duglig och brukbar; dugtig, rask, modig och tapper; fin, hygglig och präktig; stolt och högfärdig.

2.2 *Häv, häver, häviger* och *hävlig* i några dialektordböcker

SAOB (H 2187) och Hellquist (1980) redovisar formerna *häv* och *häver*. Båda formerna behandlas också i *Svenskt dialekt-lexicon: Ordbok öfver svenska allmogespråket* (Rietz 1862–67) där uppslagsordet *Häver* inleder artikeln och åtföljs av upplysningen "eller *häv*, adj.". Därefter görs i Rietz sex mer eller mindre åtskilda betydelseindelningar: 1) dugtig, duglig, beqväm och i stånd till; 2) rask, stark, dristig och modig; 3) stor och mäktig; 4) hygglig, städad och galant; 5) beskäftig, sträfsam och verksam; 6) stolt, högmodig, högfärdig, som förhäfver sig över något.

För betydelsegrupp 6 sägs att den finns belagd från Småland i söder till och med Västerbotten i norr. Här redovisas även ett språkprov från finska Österbotten, "*Häv åv se*", dvs. 'högmodig'.

Därefter följer i Rietz en egen artikel över ordet *Häviger*. Som betydelsebeskrivning anges "dugtig (i arbete)", belagt i Uppland. I samma artikel återfinns också *hävlig*:

Hävlig, adj. 1) duglig, skicklig. Vm., sdm.; 2) braf, hederlig. Hs.; deraf *hävligt* adv. bra. "Ikke så hävligt", icke så bra. Vm. (Fellingsbro).¹

¹ Vm=Västmanland, Sdm=Södermanland, Hs=Hälsingland.

I den efterföljande betydelsebeskrivningen omnämns här också den mindre hedervärda betydelsen 'högmödig, stolt'. Därtill redovisas i samma artikel, förutom *hävlig*, även tre snarlika former, nämligen *hävlig*, med belägg från Hälsingland och Närke, *hävlin*, belagt i Hälsingland samt *hävlig* med belägg från Västergötland.

Även *Ordbok över folkmålen i övre Dalarna* (OÖD) av Levander och Björklund (1961) redovisar förekomst av ordet *häv*. Här omnämns också att från de övre dialektområdena, Älvdalen, Våmhus, Sollerön och Orsa har noterats uttalsvarianten *äv*, dvs. med bortfall av initialt *h*, medan områdena Venjan, Bjursås och Mockfjärd ges som exempel på språkområden där *h* bevarats.

Betydelsebeskrivningen som görs i OÖD återspeglar till stor del den som finns i SAOB, vilken den också hänvisar till för olika jämförelser. I OÖD görs en indelning i tre grupper: (om person) duglig, duktig; (om person) stolt, dryg; (om sak) fullgod, präktig, bra. Dessutom tilläggs beträffande den tredje gruppen (om sak) att *häv* i opersonlig konstruktion ofta är negerat.

Utöver dessa tre betydelsegrupper redovisar OÖD ytterligare två åtskilda betydelser. Den första, som fått utgöra grupp 4, är 'köns mogen, potent', som exempel ges bl.a. ett språkprov från Malung, "kuhävvd" (om tjur). Till den andra, grupp 5, har förts betydelsen 'grobar' (om säd eller frö), med belägg från Djura och Malung. Den betydelsen omnämns även av Rietz (1862–67) som låter den ingå i betydelsegrupp 1 och ger exempel på uttrycket *fröhäv*, "duglig, tjänlig till utsäde", belagt i Hälsingland.

Under rubriken "De svenska dialekterna i Finland" skriver Institutet för de inhemska språken, på sin hemsida², att de svenska dialekterna i Finland har "bevarat många dialektdrag som i Sverige enbart påträffas i perifära dialektområden". Även om *häv* visats förekomma i ett flertal dialekter i Sverige kan det också vara intressant att något se huruvida adjektivet *häv* återfinns i det dialektmaterial som redovisas i *Ordbok över Finlands svenska folkmål* (1976–). De svenska dialekterna i Finland brukar delas in i fyra olika områden, Österbotten, Åland, Åboland och Nyland, och i ordboken redovisas att *häv* finns belagt i samtliga av dessa dialektområden.

I artikeln redogörs också för ett tiotal olika uttalsvarianter av *häv* exv. *hä:v*, *he:v*, *hie:v*, *hiev*, *he:v(är)*, *hä:v(är)*, *hö:vär*, samt var dessa finns belagda. Den betydelsebeskrivning som görs i artikeln delas in i fem grupper. För varje grupp ges också en noggrann redogörelse för varifrån inom de olika dialektområdena belägg har hämtats, t.ex. Nykarleby (i norra Österbotten), Kökar (på östra Åland), Pyttis (i östra Nyland). I den

² http://www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/dialekter/de_svenska_dialekterna_i_finland

sammanställning som ges nedan har angivits de dialektområden varifrån belägg hämtats, utan precisering av ort(er), då belägg ofta kan finnas från flera orter inom samma område:

- 1) om person: duglig, duktig, skicklig. (Åboland, Nyland). Även i neg. Uttryck “han va int så häv ti slå (på ängen)” (västra Åboland).
om husdjur: god, duktig. “he:vari hestar stu:pa int ikull” (östra Nyland).
- 2) stolt, självbelåten, “viktig”. (Österbotten, Nyland).
- 3) kry, vid god vigör. (Österbotten, Åboland).
- 4) utvecklad, mogen, försigkommen. (Österbotten, Åland, Nyland). “påikin blei så hä:v än an kund bör ga: vall” (östra Nyland).
- 5) om sak el. sakförhållanden, ofta i neg. uttr. (full)god, präktig, ordentlig. (Österbotten, Åland, Åboland, Nyland). “nø gå:r ä ann ti ä:ta gä (det, nämligen brödet) fast ä int ä so hä:ft” (Kumlunge, på östra Åland).

Här nämns också “i uttr. inte vara hävt (med ngn el. ngt), inte vara mycket bevänt (med ngn el. ngt)”. Belägg finns från ett flertal olika platser i Österbotten, från västra Åland och västra Åboland. “e böre int va na he:ft me an nö, an bara liggär (o. väntar på döden)” (Kvevlax i mellersta Österbotten). “tu ha int heldär havi e so he:ft förr i vä:rdn” (Pernå i östra Nyland). Vidare görs avslutningsvis i artikeln om *häv* även en jämförelse med formen *häven*, ett ord som kortfattat redovisas i en separat artikel där betydelsen förklaras med de synonyma uttrycken ‘duktig, duglig’, och exemplifieras med språkprovet “hon ä in’t för hä:åvån ti fo: (till hustru)” (Kumlunge på östra Åland).

3 Belägg på *hävlig* i ordsamlingarna vid Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala

I ordsamlingarna vid Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (DFU), Institutet för språk och folkminnen, finns belägg på *hävlig* från följande landskap: Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen, Jämtland, Lappland (enstaka), Norrbotten, Närke, Södermanland, Uppland, Värmland, Västergötland (enstaka), Västmanland och Ångermanland (enstaka). Sammanlagt rör det sig om drygt tvåhundra belägg. De landskap som bidragit med flest belägg är Dalarna (närmare femtio), Hälsingland (ett fyrtiotal), samt Gästrikland och Södermanland (ett tjugotal vardera).

Någon mer utförlig beskrivning av hela ordmaterialet låter sig inte göras här. Sammanfattningsvis kan sägas att bland beläggen märks framförallt bruket av *hävlig* för att uttrycka förtjänstfulla egenskaper hos personer. Exempelvis kan nämnas att inom ramen för betydelsen ‘kunnig, duktig, skicklig’ uppträder *hävlig* i ett flertal belägg, i synnerhet från Dalarna, Gästrikland, Hälsingland, Härjedalen, Närke, Södermanland, Uppland och Västmanland. Inom det positiva semantiska fältet finns också exempel på hur *hävlig* brukas synonymt med uttryck för mer specifika kännetecken motsvarande

‘ståtlig och vacker; tjock och frodig’. Som exempel kan nämnas att i ett belägg från Hälsingland 1861 omnämns “de *häflige* stintan” (de vackra flickorna). Likaså kan fördelaktiga egenskaper hos djur uttryckas med ordet *hävlig*. Ett belägg från Norrbotten 1937 vittnar om att *hävlig* brukas i betydelsen ‘stark’ när det gäller beskrivning av en häst.

I materialet finns också exempel på att *hävlig* även används för att beskriva mindre hedrande karaktärsdrag, såsom ‘högfärdig, dryg, stolt’. Belägg på den betydelsen återfinns i flera språkprov, bl.a. från Dalarna, Härjedalen, Hälsingland, Västmanland och Västergötland. Intressant att se i detta sammanhang är att *hävlig* kan representera uttrycket stolt även i dess mer positiva bemärkelse, som i exemplet från Hälsingland 1967–68 “Kan ni täntja er att Anners våran tog studenten i går med högsta betyger, så ni förstår att vi är *hävlen* (... vi är glada och stolta förstår ni)”.

En granskning av det totala ordmaterialet, dvs. runt tvåhundra belägg, visar att inte mindre än ett sextiotal återger bruket av *hävlig* i nekande satser. Särskilt påtagligt är detta för det material som kommer från Gästrikland och Södermanland, där hälften av beläggen är sådana exempel samt för Dalarnas del vars språkprov med *hävlig* i nekande satser utgör närmare trettio procent av beläggen. Inte sällan är det hälsotillstånd eller levnadsförhållanden som har att göra med ekonomiska tillgångar som beskrivs på detta sätt. Exempel på det sistnämnda finns i följande språkprov från Folkärna socken i Dalarna (1926–1934) “Han hadd assint så *hävle* han hällär” (Han hade det inte så *hävligt* han heller, dvs. ‘inte så bra’, ofta i betydelsen ‘inte så gott ställt’). I detta språkprov har vi för övrigt exempel på en fras där *hävlig* inte uppträder som adjektiv utan som adverb. En jämförelse kan här göras med det synonyma ordet *bra* som på ett likartat sätt också kan skifta ordklassstillhörighet (Widmark 1990).

Hur *hävlig* brukas för att beskriva en persons skicklighet eller förmåga av något slag visas i flera exempel. I ett språkprov från Hedemora socken i Dalarna (1822–1845) beskrivs att dugligheten var bristfällig: “jag var int’ så *häfli* jag då, jag var icke gammal och dugde icke mycket till den tiden”. Även bristande kvalitet av annat slag omnämns på liknande sätt, i ett språkprov från samma dialektområde (1962–1974): “enn hä silla ä inntä fö *hävlin*” (den här sillen är inte för *hävlig*, dvs. inte av god kvalitet). Exempel på ett nedvärderande omdöme finns också i följande språkprov från Järbo i Gästrikland (1936): “Hon var då inte så *hävligt* klädd int’”. Kanske är det i detta yttrande snarare en fråga om bedömning av ett utseende än en förmåga, men för att kunna avgöra detta behövs givetvis mer kontextuell kännedom.

Som framgår av de ovan redovisade exemplen är de i flera fall inte är särskilt sentida, något som kan sägas vara utmärkande inte enbart för konstruktioner med *hävlig* i negerade satser utan också något som återspeglar det totala ordmaterialet. Som exempel

kan nämnas att av det material (drygt ett femtiotal belägg) som härrör från Dalarna utgör mer än 70 % av beläggen exempel på språkprov från tiden före 1930, medan det från och med mitten av 1900-talet finns endast ett fåtal belägg, varav de yngsta är från 1987 och ger exempel på hur *hävlig* brukas i betydelsen 'högfärdig' respektive 'duktig'.

4 Bruk och betydelse av *hävlig* i dag

Då *hävlig* är ett dialektalt ord som i huvudsak återfinns i det talade språket har det inte oväntat visats vara föga lönsamt att söka efter sentida belägg i skönlitterärt såväl som pressrelaterat textmaterial. Däremot borde sannolikheten vara större att påträffa ett sådant språkbruk i en skriftproduktion där textutbytet mellan personer har större likhet med muntlig kommunikation (Karlsson 1997: 138). En sökning i Bloggmix, det korpusmaterial av texter hämtade från Sociala medier, som finns i Språkbanken vid Göteborgs universitet, har resulterat i drygt tjugo belägg på *hävlig* från 2000-talet. Nästan hälften av dem används för att beskriva en persons förmåga eller skicklighet, och i de flesta fall rör det sig om positiva uttalanden, t.ex. "trodde jag var ganska *hävlig* på ..." och "som var en rätt *hävlig* gitarrist". I de språkprov då *hävlig* beskriver saker eller företeelser av något slag är det däremot övervägande i negerad mening. Här omnämns exv. lönen, hemresan, ekonomin, bilparken och den bärbara datorn som *inte (så) hävlig*.

4.1 *Hävlig* i bloggtexter och på hemsidor under åren 2005–2014

Ett större antal språkprov från texter på hemsidor och i bloggar som påträffats via sökning på Google visar i stort ett likartat bruk av *hävlig* som Språkbankens exempel. För att avgränsa det stora material som Googlesökningen gett har jag valt att i den här undersökningen ta med enbart exempel inkomna under de senaste tio åren, dvs. från 2005 till och med 2014. Av dessa har de fyrtyo först påträffade exemplen fått vara föremål för närmare granskning. Exemplen återges nedan med ordet *hävlig* samt, i förekommande fall, adverb så som *inte*, *så* och *särskilt* med kursiv stil. Enstaka av mig tillagda förtydligande uppgifter har angetts inom hakparentes, medan källangivelse och datum för inlägg redovisas inom bågpärentes.

Exempel på *hävlig* i bloggtexter och på hemsidor under 2005–2014:

- (1) Anton Rosens poängskörd var *inte så hävlig* i kväll men (Speedway.nu 22 juli 2009)
- (2) men jag tyckte iaf *inte* att den stranden var *särskilt hävlig* (Pipansblogg 8 juli 2014)
- (3) vet dock *inte* om jag alltid är så *hävlig* i annat fall (Marcusliv.blogg.se 2011)
- (4) Pissgul och *inte så hävlig* [beskrivning av vägghylla] (Tinasvitabo.blogspot.com juli 2012)
- (5) Donken [Mac Donalds] är ju *inte särskilt hävlig* den heller (Flashback 16 maj 2007)
- (6) och polislönen är *inte så hävlig* (www.guntan.se [inlagt efter år 2012])
- (7) nej jag är *inte så hävlig* på att spika regler och (tessa84.blogg.se 20 maj 2009)
- (8) Han är väl *ingen hävlig* kusk direkt (Sharp.se 27 sep 2014)
- (9) och den här veckan plockade jag en *hävlig* skörd [tomater] (kjulaklotter.blogspot.com 2 nov 2013)

- (10) Utrustningen var *inte så hävlig* precis (Stinsen – Mötesplatsen för modellbyggare 12 jan 2010)
- (11) och jag är *inte så hävlig* på tyska heller (www.garaget.org 29 april 2012)
- (12) är *inte speciellt hävlig* på att laga (willnotkeepcalmandyoucanfuckoff.blogspot.com 31 aug 2013)
- (13) Den ser *inte så hävlig* ut på bilden, men (skaffaren.blogspot.se dec 2011)
- (14) men som 16 åring var jag *ingen hävlig* kocka (minnesljus.se/sida324/minnesblogg 12 april 2010)
- (15) ser *inte så hävlig* ut annars i dag (9 barns mamma metrobloggen.se 16 jan 2009)
- (16) Gitarristen var väl *inte så hävlig*, han hade samma stuk (Mia Jäverlings blogg 5 nov 2014)
- (17) en fantastiskt fiffigt, en *hävlig* ide´ helt enkelt (antagligenanna.blogspot.com 1 aug 2010)
- (18) Men kanske *inte så hävlig* till skogskörning [om en speciell cykel] (happymtb.org 12 sep 2006)
- (19) nu är ju *inte* ersättningen *så hävlig* för de (Skogsforum.se 23 juni 2010)
- (20) Eli verkar *inte* vara *så hävlig* på att räkna poäng (energikatalysator.se 22 sep 2012)
- (21) för att du *inte* är *så hävlig* på teoretiska ämnen (allastudier.se 9 jan 2008)
- (22) men det lär ju *inte* bli en *särskilt hävlig* lösning på problemet (Spårvägssällskapet 4 okt 2006)
- (23) så det är *inte så hävlig* skärpa. Ska ta med digitalkameran (DRUMMERSUNITED.se 30 dec 2009)
- (24) att det för tillfället *inte* är *så där över hövan hävligt* där heller (hanskhjo.blogspot.com 23 sep 2014)
- (25) Växellådan tycker jag *inte* är *så hävlig*, svårt att växla (www.kiacarclub.se 15 aug 2011)
- (26) Är ju ingen mästerkock, men *rätt hävlig* i köket (Bondeliv.se 5 sep 2012)
- (27) Nu är jag *inte så hävlig* på tyska (www.nordicaudi.com 14 Okt 2007)
- (28) Är ju *inte så hävlig* på det här med olika inställningar på slutartider (lifeisaroad.favs.se mars 2012)
- (29) är *inte så hävlig* på grävare men dom hade en med konstiga (twitter.com/bjornguss 25 maj 2013)
- (30) *Inte* för att jag är *speciellt hävlig* på vad olika aggregat levererar, (www.subaruclub.se 8 maj 2005)
- (31) Jag är *inte så hävlig* med bilar så (www.allaannonser.se [togs bort 2012])
- (32) är väl *inte* alltid man har *så värst hävlig* mobiltäckning överallt (tydal.nu/postvagnen 2 okt 2006)
- (33) Eniros utpekning är väl *inte så hävlig* heller eftersom (www.tydal.nu/postvagnen 6 okt 2006)
- (34) Man kan även vara talför, *hävlig*, duglig på alla de vis (Pipansblogg 8 juli 2014)
- (35) Konversationen var väl *inte så hävlig* mellan oss (karne-lindström.se [inlagt efter 2012])
- (36) kunde få *riktigt hävlig* design för en nästan (Svartstina.webblogg.se 8 feb 2012)
- (37) *inte är särskilt hävlig* på matematik (skomsarbyggarna.blogspot.se/2014/01/)
- (38) jag är *inte så hävlig* på det (hemhyra.se/orebro/fel-information-till-fel-personer 9 okt 2012)
- (39) Är *ej så hävlig* på engelska, (http://www.husbilsklubben.se/forums/t70048/ 23 maj 2013)
- (40) hans egen är *inte så hävlig* säger (alltomtradgard.se/forum/tradgard/tradgardsforum/ 3 juni 2012)

Av de fyrtyo redovisade språkproven kan man se att hälften av dem brukas för att beskriva en persons förmåga eller kunskap inom ett visst område, så som i ex. (37) “*hävlig* på matematik”, ex. (12) “*hävlig* på att laga mat”, medan den andra hälften utgörs av uttryck för att karaktärisera saker, företeelser eller förhållanden av olika slag, ex. (6) polislön, ex. (25) växellåda, ex. (23) skärpa, ex. (22) lösning på problem, ex. (32) mobiltäckning.

Något man direkt slås av vid granskningen av samtliga av dessa sentida språkprov är den övervägande andelen konstruktioner med nekande uttryck, dvs. *inte hävlig*. Inte mindre än 88 % av det granskade Googlematerialet utgörs av just negationer. Anmärkningsvärt är att i de fall *hävlig* brukas för att beskriva en persons kunskap eller förmåga

så är det i regel bristfälligheter som poängteras. Endast i två fall, ex. (26) “*hävlig* i köket” och ex. (34) “*hävlig*, duglig på alla de vis”, är det förtjänstfulla egenskaper som lyfts fram. Intressant att se är också att de negerande uttrycken i flera fall även modifieras med hjälp av ännu ett adverb utöver *inte*. Härvidlag är det oftast *så* som tas i bruk för att något mildra den förklenande beskrivningen, t.ex. i ex. (7), (11), (16), (20), (21), (27), (28), (29), (31), (38) och (39).

5 Avslutande diskussion

En tillbakablick på de betydelsebeskrivningar av *hävlig* som återfinns i tidigare nämnda ordboksartiklar visar att dessa delar i huvudsak in ordet i tre åtskilda betydelsekategorier, motsvarande (om person) präktig, duktig, men också stolt och högfärdig, samt (om sak) duglig och brukbar. Därtill påpekas även att uttrycket inte så sällan förekommer i negerad form, inte *hävlig*. Flera exempel på dessa olika betydelsevarianter redovisas också i språkproven i ordsamlingarna vid DFU. Där Dalarna, Hälsingland, Gästrikland och Södermanland samt närliggande områden bidragit med flest belägg. En jämförelse med det yngsta nätpublicerade materialet visar att det råder stor samstämmighet med de äldre språkproven vad gäller bruket av *hävlig* för att beskriva person respektive sak. I båda materialen handlar det till hälften om personer och till hälften om saker eller sakförhållanden. Däremot kan noteras en skillnad vad gäller bruk av *hävlig* i betydelsen ‘dryg, högfärdig’. Här finns inga exempel i det yngre materialet. Likaledes saknas här exempel där *hävlig* brukas för att beskriva hälsotillstånd eller levnadsförhållanden av annat slag, som t.ex. ekonomiska förutsättningar. En skillnad märks även beträffande förekomst av nekande satser. En påfallande stor andel av negerande uttryck karaktäriserar de senare nättexterna från 2005–2014, där hela 88 % av de totalt fyrtio granskade exemplen utgörs av sådana, till skillnad från DFU:s material där de negerande uttrycken utgör runt 30 % av språkproven.

Vad som självfallet inte helt enkelt låter sig besvaras utifrån det nätpublicerade materialet, till skillnad från vad gäller det äldre materialet vid DFU, är från vilka dialektområden det härrör, även om skribenternas geografiska hemvist i flera fall kan anas genom nämnda ortnamn eller andra omnämnda företeelser. Exempel på sådana upplysningar ges i ex. (38) där namnet Örebro ingår i adressen, liksom i ex. (37) som har “skomsarbyggarna” som benämning, och därmed låter oss förstå att det sannolikt handlar om språket i Skomsarbyn, utanför Borlänge i Dalarna. Även ex. (1) avslöjar ett geografiskt område då man läser vidare i texten och ser att det handlar om en speedwaytävling i Avesta, i södra Dalarna. Från samma trakt kommer också författaren till ex. (10) som i sin text redogör för ett modellbygge över en tidigare järnvägsstation i området. Och en vidare läsning av texten i ex. (39) visar att skribenten kommer från Kungsör, en kommun som ligger i Västmanland och Södermanland. Någon systematisk granskning av större delar av de nätbaserade texterna i syfte att få fram eventuella uppgifter om

tillhörande dialektområden har inte gjorts i den här undersökningen. Däremot har vid granskning av dessa språkprov kunnat noteras ett flertal exempel som härrör från samma dialektområden som också tidigare bidragit med en stor mängd insända belägg till DFU, dvs. särskilt Dalarna med angränsande områden i Västmanland, men också Södermanland.

Beträffande bruket av *hävlig* i dag konstateras att det är framför allt då vi vill beskriva en persons förmåga eller kunskap, och i synnerhet om det råder brister i densamma, samt för att beskriva kvaliteten på en sak eller en företeelse som vi använder ordet i fråga. Därutöver måhända den genuint dialektalande fortfarande tar *hävlig* i sin mun för att karaktärisera en person som stolt och högfärdig.

Referenser

- Bloggmix. Korpusmaterial fr.o.m. 1998. Hämtat från Språkbanken vid Göteborgs universitet under år 2014–april 2015.
- Blogg- och hemsidestexter från åren 2005–2014. Hämtade via Googlesökning under år 2014–april 2015.
- Dahlgren, F. A. (1914–1916). *Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket från och med 1500-talets andra årtionde*. Lund: Gleerups förlag. (Andra tryckningen 1961.)
- Hellquist, Elof (1980). *Svensk etymologisk ordbok. 1–2*. 3 uppl. Fjärde tryckningen. Lund.
- Karlsson, Anna-Malin (1997). Kallpratare på nätet. Om chattares kommunikativa kompetens och samtalsstil. I: *Svenskan i IT-samhället*, 138–163. Red. Olle Josephson. Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 28. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Lundbladh, Carl-Erik (1992). *Handledning till Svenska Akademiens ordbok*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Ordbok över Finlands svenska folkmål 1–*. (1976–). Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.
- Ordsamlingar vid DFU = Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala. Institutet för språk och folkminnen.
- OÖD = Levander, Lars & Stig Björklund. *Ordbok över folkmålen i Övre Dalarna 1–*. (1961–). Uppsala. (Skr. utg. gm. Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. D:1)
- Rietz, J. E. (1862–1867). *Svenskt dialekt-lexikon. Ordbok öfver svenska allmogespråket. 1–2*. Lund.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket* utg. av Svenska Akademien. (1898–). Lund.
- SAOL = Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. (2006, 2015). Stockholm: Svenska Akademien.
- Widmark, Gun (1990). Bra – lånord med historia. I: *Nysvenska studier. Tidskrift för svensk stil- och språkforskning*. 70, 123–141. Red. Lennart Elmevik och Mats Thelander. Stockholm: Almqvist & Wiksell.